

Vlasta Zajec

Raskošna panorama slovenskog baroka

Barok v Sloveniji: Slikarstvo in kiparstvo, Ljubljana, Narodna galerija, 10. travnja – 9. studenoga 2025.
AUTORI IZLOŽBE: Matej Klemenčič, Katra Meke

Barok v Sloveniji: Arhitektura in uporabna umetnost, Ljubljana, Narodni muzej Slovenije, 12. lipnja 2025.
– 18. siječnja 2026.

AUTORI IZLOŽBE: Metoda Kemperl, Andraž Keršič, Matej Klemenčič, Miloš Kosec, Neža Lukančič, Helena Seražin, Zora Žbontar

MATEJ KLEMENČIČ, KATRA MEKE (ur.), *Barok v Sloveniji: Slikarstvo in kiparstvo*, Ljubljana: Narodna galerija, 2025., 603 str.

ISBN 978-961-7209-15-0

ZORA ŽBONTAR, NEŽA LUKANČIČ (ur.), *Barok v Sloveniji: uporabna umetnost, risba in grafika*, Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2025., 417 str.

ISBN 978-961-6981-79-8

AUTOR KONCEPTA PROJEKTA *Barok v Sloveniji*:
Matej Klemenčič

U sklopu velikog projekta *Barok v Sloveniji* koji je, prema zamisli povjesničara umjetnosti Mateja Klemenčiča, ostvaren u suradnji pet slovenskih ustanova – Narodne galerije, Narodnog muzeja Slovenije, Muzeja za arhitekturu i oblikovanje, Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Ljubljani i Instituta za povijest umjetnosti France Stele ZRC SAZU-a, u Ljubljani su ove godine otvorene dvije opsežne izložbe. U Narodnoj galeriji u travnju je otvorena izložba posvećena slikarstvu i kiparstvu, a dva mjeseca kasnije u Narodnom muzeju Slovenije otvorena je izložba kojom su predstavljeni arhitektura i primijenjena umjetnost. Od prethodnih velikih izložbenih projekata posvećenih tom razdoblju prošlo je više od pola stoljeća, a rezultati brojnih kasnijih istraživanja, koja su se osobito intenzivirala od početka 90-ih godina prošlog stoljeća, umnogome su promijenili i produbili poznavanje tog za područje Slovenije posebno važnog perioda.

Izložbe su popraćene dvama opsežnim katalogima posvećenima slikarstvu i kiparstvu te primijenjenoj umjetnosti, crtežu i grafici. Treći svezak, posvećen temi arhitekture, do dovršetka ovog prikaza nije još bio objavljen. U prvom dijelu kataloga *Slikarstvo in kiparstvo* sabrani su tekstovi kojima su obrađeni raznoliki aspekti teme – oltarne slike, barokno stropno i zidno slikarstvo, barokno kiparstvo, portretni prikazi Habsburgovaca, plemićke zbirke u doba baroka i barokna djela u zbirkama 19. i 20. stoljeća. Zaključuje ih studija o istraživanjima barokne umjetnosti u Sloveniji koju, kao i

uvodni tekst pod naslovom *Barok v Sloveniji: umetniki, naročniki, družba*, potpisuje Matej Klemenčič, razlažući osnovne istraživačke postavke projekta i kritički razmatrajući neke od temeljnih pretpostavki starije slovenske povijesnoumjetničke historiografije, posebice tumačenje umjetnosti 17. i 18. stoljeća u nacionalnom ključu. Uvrstivši u svoje tekstove brojne novije spoznaje i uvide, Klemenčič je napisao vrlo temeljit i sadržajan sintezni pregled barokne umjetnosti u Sloveniji.

Među pokretačima kulturnog poleta koji je obilježio to razdoblje na području Slovenije osobito važnu ulogu imali su pripadnici najviših slojeva habsburškog plemstva, što se očituje i u brojnim narudžbama djela znatne umjetničke razine. Kao jedan od najambicioznijih izdvaja se grof Ignacij Marija Attems (1652. – 1732.), koji je sagradio ili u baroknom duhu preoblikovao i opremio dvorce u Štatenbergu, Brežicama, Slovenskoj Bistrici i drugdje. Istaknutu ulogu imala je i kranjska prijestolnica Ljubljana, koja se u 18. stoljeću razvila u važno regionalno umjetničko središte sa stabilnom naručiteljskom bazom, privlačeći brojne istaknute umjetnike od kojih su se pojedini i trajno nastanili u tom gradu. Ta je činjenica bitno utjecala i na baroknu baštinu Hrvatske, posebice Zagreba i područja nekadašnje zagrebačke biskupije, s obzirom na to da su se naručitelji s tog područja nizom važnih narudžbi obraćali upravo umjetnicima iz Ljubljane. Dio tih djela predstavljen je i na izložbi u Narodnom muzeju. Naime, osim umjetnina koje su nastale na području današnje

*Barok v Sloveniji. Slikarstvo
in kiparstvo (Narodna galerija,
Ljubljana, Slovenija, 10. 4. 2025.
– 9. 11. 2025.). © Narodna galerija,
Ljubljana (Foto Janko Dermastja)*

Slovenije ili su za njega bile naručene (uz iznimku malobrojnih primjera iz kolekcionarskih zbirki iz 19. i 20. stoljeća), u izložbu su uvrštena i djela koja su umjetnici koji su prebivali u Sloveniji izradili za susjedna područja, pa tako i za hrvatske naručitelje. U Narodnoj je galeriji, primjerice, izložena sjajna skulptura sv. Franje Regisa s oltara sv. Ignacija iz akademske crkve sv. Katarine u Zagrebu (nedavno restaurirana nakon velikih oštećenja koje je zadobila u zagrebačkom potresu 2020.), djelo u Ljubljani nastanjenog kipara mletačkog podrijetla Francesca Robbe, kao i dvije umjetnice s nekadašnjih oltara stare zagrebačke katedrale koje se danas nalaze u fundusu Muzeja grada Zagreba – slika ljubljanskog slikara Ioanessa Eisenhordta (čija se djela u Sloveniji nisu sačuvala) s prikazom biskupa Duha koji predaje krunu sv. Ladislavu, kao i skulptura Marije s Djetetom ljubljanskog kipara tirolskog podrijetla Johannes Komersteina.

Na prvom katu Narodne galerije izložen je impresivan broj od više od 170 pomno odabranih umjetnina koje su grupirane i dodatno kontekstualizirane u okviru uže definiranih tema, s kratkim, pregledno pisanim tekstovima otisnutima na popratnim panoima. Izložena djela zorno predočavaju stilski pluralizam 17. i 18. stoljeća te dojmive kvalitativne dosege baroka na području Slovenije. Pred očima posjetitelja razvija se bogata panorama slovenske barokne baštine koja svjedoči o znatnoj dinamičnosti tadašnje društvene i kulturne scene te raznovrsnosti umjetničkih utjecaja.

Vrlo istaknutu dionicu slovenskog baroka čini zidno i stropno slikarstvo, s brojnim monumentalnim kompozicijama u plemićkim rezidencijama i sakralnim prostorima, od kojih su mnoge još uvijek sačuvane *in situ*. Taj je segment na izložbi prikazan uz pomoć fotografskih reprodukcija i nekoliko muzealiziranih fragmenata uništenih cjelina, uz popratne kratke filmove kojima su predstavljeni najreprezentativniji primjeri tih oslika. Filmovi su „nadograđeni” hologramskom figurom presenterice koja izgovara popratni tekst, što se doima nepotrebnim i ometajućim dodatkom. Primjena takvih tehnoloških rješenja kojima muzejske ustanove valjda nastoje privući pozornost mlađih posjetitelja, nažalost, često rezultiraju sličnim nesporazumima. U sklopu izložba organiziran je i niz popratnih programa – vodstva po baroknim objektima u Ljubljani, predavanja o raznovrsnim temama vezanima uz barokno doba, koncerti barokne glazbe na izvornim instrumentima te raznovrsne radionice za djecu, među kojima i radionica „baroknih mangi” što se čini potencijalno znatno učinkovitijim načinom privlačenja mlađe publike u muzeje od spomenutih hologramskih utvara.

Dionica arhitekture i primijenjene umjetnosti postavljena je u izlagački nezahvalnom prostoru atrija Narodnog muzeja. Bogato naslijeđe barokne arhitekture na području Slovenije predstavljeno je grafičkim prikazima, fotografijama i nacrtima, kao i razmjerno brojnim maketama, a pojedina arhitektonska djela dodatno su kontekstualizirana portretnim prikazima naručitelja te odabranim primjerima liturگیjske

opreme. Među njima posebnu pozornost privlači impresivni viseći srebrni svijećnjak iz 1722. s prikazima iz života Franje Ksaverskoga, djelo augsburškog zlatara Johannes Zeckela, koji su za isusovačku crkvu sv. Jakova u Ljubljani naručili grof Janez Adam Rasp i njegova supruga grofica Ana Marija Fürnpfeil. Iznimne je vrsnoće i pluvijal koji je hodočasničkoj crkvi sv. Franje Ksaverskog u Radmirju darovala Marija Josipa Saska (1731. – 1767.), ukrašen luksuznim vezom, izrađen oko 1760. godine, vjerojatno u kraljevskoj vezilačkoj radionici u Lyonu. Tekstove u drugom svesku kataloga također potpisuje više autora među kojima su i dvije riječke povjesničarke umjetnosti – Mateja Jerman, koja je obradila temu liturgijskih predmeta i zlatarstva, te Iva Jazbec Tomaić, koja je napisala poglavlje o liturgijskom ruhu. Valja spomenuti da se među autorima katalogskih jedinica prvog sveska kataloga našlo još troje riječkih povjesničara umjetnosti specijaliziranih za razdoblje baroka – Nina Kudiš, Mario Pintarić i Damir Tulić.

Ključ odabira izloženih djela njihova je kakvoća i paradigmatičnost u okviru predstavljenog narativa o likovnoj baštini baroka na području Slovenije. Zahvaljujući tome na izložbi su predstavljena sjajna i reprezentativna djela „gornjeg registra” te baštine koja zadivljuju svojom kakvoćom. Takvim je pristupom, međutim, izostavljen jedan važan dio građe – drveni oltari koji su brojnošću primjera te stilskom karakterističnošću izraza nezaobilazan dio slovenske barokne baštine. Na izložbi se može vidjeti samo jedan primjer drvenoga rezbarenog i polikromiranog oltara iz 17. stoljeća

– glavni oltar iz crkve sv. Jurja u Ortneku – no riječ je o djelu koje je dio stalnog postava Narodne galerije te se i inače nalazi na tom mjestu. Oltaru u katalogu nije pridružena zasebna kataloška jedinica, već se samo sažeto spominje i u vrlo umanjenom formatu reproducira u okviru kataloške jedinice kojom je obrađena slika Hansa Georga Geigera smještena na tom oltaru. Unatoč tome što njegova figuralna plastika nije osobito visoke kakvoće, već je, kao što je to često slučaj, riječ o obrtničkom radu prosječne kvalitete, cjelina oltara, čije su površine gotovo u potpunosti prekrivene pozlaćenom rezbarenom ornamentikom, egzemplarno je djelo srednjoeuropske oltaristike 17. stoljeća koja čini nezamisliv dio slovenske likovne baštine tog razdoblja. Valja ipak naglasiti da tema u okviru projekta nije u potpunosti zanearena te je primjereno elaborirana u spomenutom uvodnom tekstu Mateja Klemenčiča.

Izložba i prateći katalogi sadržajno su iznimno bogati te ih odlikuje visoka razina znanstvene interpretacije te uzorna muzeološka prezentacija. Matej Klemenčič, idejni začetnik i *spiritus movens* čitavog projekta, okupio je sjajnu ekipu suradnika koji su ponudili temeljit i impresivan pregled likovne baštine i kulture 17. i 18. stoljeća na području Slovenije, uspostavivši pouzdan reper za buduća istraživanja tog razdoblja, relevantan ne samo u slovenskom nego i u znatno širem europskom kontekstu.

S obzirom na povijesnu i kulturnu povezanost područja današnje Slovenije i Hrvatske, rezultati ovog projekta vrlo

su važni i za povjesničare umjetnosti koji se bave baroknom baštinom na području Hrvatske, a mogli bi biti i dobrodošlim poticajem za novu sintezu barokne umjetnosti u Hrvatskoj. Od zadnjih sinteza likovne baštine 17. i 18. stoljeća u Hrvatskoj također je već prošao niz desetljeća. Otada su objavljeni brojni važni znanstveni doprinosi posvećeni djelima i fenomenima likovne umjetnosti 17. i 18. stoljeća na području današnje Hrvatske, uobičajeno raspršeni po domaćim i stranim publikacijama raznolikog stupnja vidljivosti, koji su umnogome proširili i izmijenili naše spoznaje o tom razdoblju. Suvremeni sintezni pregled likovnih umjetnosti 17. i 18. stoljeća na području Hrvatske u formatu izložbe i/ili knjige stoga bi svakako bio dobrodošao i valjalo bi ga staviti visoko na popis desiderata povijesti umjetnosti u Hrvatskoj. ✕